

HELHETLIG VANNFORVALTNING I KOMMUNENE

Hva betyr vannforskriften for kommunal planlegging og saksbehandling?

Bilde: Kabelvåg havn og torg. Copyright: Nordland fylkeskommunes

Innholdsfortegnelse

Vannmiljø i arealplanlegging	3
Vannforvaltningsplanen	3
Arealplanlegging som styringsverktøy	3
Kommuneplanens arealdel	3
Reguleringsplan	3
Planprosess	4
Oppstartsmøte	4
Konsekvensutredning	4
Vannforskriften § 12	5
Grunnlag for innsigelse	5
Virkemidler	6
Kommuneplanens arealdel	6
Reguleringsplaner	8
Sjekkliste for planlegging og saksbehandling	9
Sjekkliste for planlegging	9
Sjekkliste for enkeltvedtak om ny aktivitet eller nye inngrep	9
Hovedplan Avløp og vannmiljø	11
Landbruk	11
Nasjonale forskrifter	11
Utarbeide felles forskrifter	13
Frivillige tiltak i landbruket	13
Tiltaksplan for landbruk	13
Eksempler der § 12 må vurderes	13
Eksempler på bruk av vannforskriften	14
Konsekvensutredning	14
Kommuneplanens arealdel	17
Reguleringsplan	18

Vannmiljø i arealplanlegging

Kommunen skal sørge for at det tas nødvendig hensyn til vannmiljø og de miljømålene som er fastsatt. I planprosesser må derfor virkningen av tiltak og inngrep veies mot virkninger på miljøtilstanden til en vannforekomst. (kilde: Miljøkommune.no)

Vannmiljøet kan på mange ulike måter inngå som tema i arealplanlegging. Det kan være i forbindelse med direkte inngrep som utfyllingsprosjekter i sjø, men også ved tilrettelegging for nye boligområder, hvor avløpsforhold og overvannshåndtering kan utgjøre aktuelle temaer. Utgangspunktet i all planlegging må være å sikre at hensynet til vannmiljøet er tilstrekkelig vurdert og ivare tatt.

Vannforvaltningsplanen

Vannforvaltningsplanen er sektorovergripende og skal bidra til å styre og samordne vannforvaltning og arealbruk på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Forvaltningsplanen er ikke juridisk bindende, men skal legges til grunn for regional, statlig og kommunal planlegging. Dette gjelder også kommunenes arealplanlegging.

Arealplanlegging som styringsverktøy

Arealplanlegging foregår på ulike nivåer med forskjellig detaljeringsgrad. Hensikten med arealplanlegging er å sikre at arealene brukes på best mulig vis, og at det er en balanse mellom bruk og vern.

I kommunal regi skjer arealplanleggingen gjennom kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner. Planleggingen styres av plan- og bygningsloven og bestemmelsene i denne.

Kommuneplanens arealdel

Kommunen skal ha en samlet kommuneplan som består av en samfunnsdel med handlingsdel og en arealdel. Kommuneplanen er kommunenes overordnede styringsverktøy.

Kommuneplanens arealdel skal omfatte plankart, bestemmelser og planbeskrivelse jf. plan- og bygningsloven §11-5. Arealdelen angir den overordnede arealdisponeringen for hele kommunen. Planen skal vise sammenhengen mellom fremtidig samfunnsutvikling og arealbruk. Herunder også behovet for utbygging og vern. Planen skal sette rammer og betingelser for nye tiltak, samtidig som nasjonale mål og retningslinjer skal ivaretas. Kommuneplanens arealdel skal legges til grunn for utarbeidelse av reguleringsplaner.

Reguleringsplan

En reguleringsplan består av et plankart med tilhørende planbestemmelser og planbeskrivelse, jf. plan- og bygningsloven § 12-1 og § 4-2. Reguleringsplanen avgrensar et mindre område i kommunen.

Innen dette området angis bruk og vern samt utforming av arealer og fysiske omgivelser. I planen fastslås det altså hvordan, og på hvilke vilkår, arealene kan benyttes.

Det finnes to typer av reguleringsplaner. Dette er hhv. områdereguleringer og detaljreguleringer, jf. pbl. §§ 12-2 og 12-3. Reguleringsplantypen avhenger av detaljeringsgrad og formålet med planen. Detaljreguleringsplaner benyttes ved bygge- og anleggsprosjekter og fremmes ofte av private forslagstillere. Områdereguleringer utarbeides i hovedsak av kommunen mtp. å avklare og spesifisere arealbruken innen større områder.

Planprosess

Vannmiljøet kan være et tema i ulike deler av planprosessen. Nedenfor er fremhevet eksempler på forskjellige planfaser, der hensyn til vannmiljøet er viktig.

Oppstartsmøte

Oppstartsmøtet er først ledd i utarbeidelsen av en ny privat reguleringsplan. Hensikten er å orientere om overordnede planer og andre aktuelle regionale eller statlige retningslinjer som kan ha betydning for planarbeidet. Herunder også vannforvaltningsplanen. Det må i tillegg avklares hvorvidt planarbeidet må konsekvensutredes.

Viktige utredningsbehov og forhold som det bør tas særlig hensyn til i planarbeidet bør også gjennomgås på oppstartsmøtet. Disse kan f.eks. omfatte vannforekomster og miljøtilstand, vannforskriften § 12, håndtering av overflatevann, avløpsforhold, forurensningsproblematikker mv. I den forbindelse kan det være hensiktsmessig å orientere om informasjonen som finnes på vann-nett.no.

Konsekvensutredning

Planer som kan få vesentlig virkning på miljø og samfunn skal konsekvensutredes. Kravet om konsekvensutredning gjelder både for kommuneplanens arealdel og for reguleringsplaner. Dersom planen ikke vurderes som KU-pliktig må det likevel redegjøres for virkningene av planen.

Formålet er å sikre at virkningene av planene blir tatt i betraktning i planleggingen. Relevante alternativer (inkl. 0-alternativ) bør tas med og utredes i en konsekvensutredning. Det kan f.eks. være tale om alternativ utforming eller avbøtende tiltak for å redusere ulemper.

Konsekvensutredningen skal inngå i planbeskrivelsen som en særskilt beskrivelse og vurdering av planens virkninger for relevante miljø- og samfunnstema. Utredningen skal altså følge planforslaget og være utarbeidet innen høringsfasen. Utredningstemaer skal avklares i starten av planprosessen og fastsettes i planprogram eller oppstartsmelding.

Der planer kan ha direkte eller indirekte innvirkning på en vannforekomst bør vannmiljø inngå som tema i konsekvensutredningen. Utredningen skal gjøre det mulig å foreta en vurdering av hvorvidt tiltaket vil påvirke vannforekomsten. Det må vurderes om miljøtilstanden forringes og om det er fare for at miljømålet ikke nås. I mange tilfeller kan det være behov for innhenting av ny informasjon. Konsekvensene av tiltaket bør også vurderes opp mot vilkårene i

vannforskriften § 12 liksom det kan være relevant å undersøke avbøtende tiltak for å nå miljømålet.

Vannforskriften § 12

Vannforskriften § 12 skal vurderes når det fattes enkeltvedtak om ny aktivitet eller nye inngrep i en vannforekomst. Paragrafen kommer til anvendelse når tiltaket vurderes å medføre at *miljømålene i § 4 - § 6 ikke nås, eller at tilstanden forringes*.

Paragraf § 12 er en unntaksbestemmelse som åpner for at det kan gjennomføres tiltak selv om dette strider mot miljømålene. Det fremgår av paragrafen hvilke forringelser som kan aksepteres og hvilke vilkår som må være oppfylt for at det kan gjøres unntak fra miljømålet.

Merk: I kommuneplanens arealdel vil det sjeldent være aktuelt å ta stilling til slike aktiviteter. Arealdelen er ikke et enkeltvedtak, og omfattes derfor ikke av § 12.

Ved reguleringsplaner må det vurderes hvorvidt § 12 kommer i spill under utarbeidelse av planen eller om vurderingene opp mot § 12 foretas i senere saksbehandling.

Merk: Vannforskrifte § 12 kan også komme til anvendelse i dispensasjoner etter plan- og bygningsloven § 19.

Det er aktuell sektormyndighet som avgjør hvorvidt paragrafen kommer til anvendelse og om tiltaket kan tillates. Forslagsstiller er ansvarlig for å fremskaffe det nødvendige kunnskapsgrunnlaget, herunder også tiltakets miljøpåvirkninger.

For veiledning om vurdering av vannforskriften § 12 se:

- <http://www.vannportalen.no/globalassets/nasjonalt/dokumenter/veiledere-direktoratsgruppa/veileder-til-vannforskriften--12---endelig.pdf>

Grunnlag for innsigelse

Statlige fagmyndigheter og fylkeskommunen kan i planprosessen varsle om og gi innsigelse til reguleringsplaner og kommuneplanens arealdel. Innsigelsen fremmes formelt i høringsfasen av planen, men det kan varsles om mulig innsigelse i tidligere planfaser.

En innsigelse skal være forankret i og begrunnet ut ifra nasjonale eller regionale mål og retningslinjer. Av rundskriv T-2/16 fremgår det at:

«Innsigelse skal vurderes når planforslaget vil komme i konflikt med:

- *Godkjent regional vannforvaltningsplan.*
- *Kravene i vannforskriften § 12 for å tillate ny aktivitet og nye inngrep i strid med miljømålene.»*

Vannforvaltningsplanen kan slik danne grunnlag for innsigelse. Det kan for eksempel være i tilfeller der planforslaget vurderes i strid med de fastsatte miljømålene eller kravene i vannforskriften § 12.

Virkemidler

Kommuneplanens arealdel

Arealformål

Vannmiljøhensyn kan innlemmes via arealformål som:

- «Grønnstruktur»
- «Landbruks-, Natur- og Friluftslivsområder samt Reindrift» (LNFR-områder)
- «Bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsoner».

Arealformålet «Grønnstruktur» angir et sammenhengende, vegetasjonspreget område. Formålet inkluderer friområder, parker og turdrag. Grøntområder kan også vises som hensynsoner, der det spesifiseres bestemmelser som ivaretar området og funksjonen av dette.

Arealformålet «Landbruks-, Natur- og Friluftslivsområder samt Reindrift» angir områder til landbruksvirksomhet og naturområder med særlig betydning for friluftslivet. Bebyggelse er som utgangspunkt bare tillatt i tilknytning til landbruk og reindrift i området. I dette arealformålet kan man også legge på spredt bebyggelse og gjøre særskilte vurderinger her.

Arealformålet «Bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsoner» benyttes både for sjøarealer og de sjønære landarealene. Dermed omfattes også arealer rundt strandsonen. Sistnevnte kan settes uavhengig av 100-meters beltet langs sjø. Formålet inkluderer ferdsel, fiske, akvakultur, drikkevann og natur- og friluftsområder*. Arealformålet har til hensikt å sikre en helhetlig planlegging av sjø-, vassdrags- og landarealene.

Bestemmelser og retningslinjer

Bestemmelsene har til hensikt å fastsette rammer og forhold som ikke fremgår av plankartet. I bestemmelsene settes det således krav og vilkår for arealbruk og hensynsoner i planen. Det kan f.eks. forby eller påby tiltak og aktiviteter for å ivareta hensyn til vannmiljøet. Bestemmelsene er som arealformålene juridisk bindende. Det angis også retningslinjer med det formål å veilede om hvordan planen skal følges opp og gjennomføres.

Hensyn til vannmiljøet kan ivaretas gjennom bestemmelser tilknyttet ulike arealformål. Nedenfor er opplistet eksempler på bestemmelsene med fokus på vannmiljøet.

Bestemmelser tilknyttet «Grønnstruktur» kan omhandle:

- Krav og retningslinjer om vegetasjonsbelte langs vassdrag.
- Fastsetting av bredde på grøntkorridorer (kan være basert på ulike miljøhensyn).

Bestemmelser tilknyttet LNFR-områder kan omhandle:

- Allmenhetens ferdsel. F.eks. at bebyggelse ikke skal være til hinder for fri ferdsel langs vassdrag.
- Bygge- og anleggstiltak langs sjø og vassdrag. F.eks. et generelt forbud mot tiltak eller vilkår ved bruk av arealene.
- Landbrukstiltak. F.eks. bestemmelser om dyrkning langs strandlinje og elvekant, ev. med fastsatt bredde.

Bestemmelser tilknyttet «Bruk og vern av sjø og vassdrag» kan omhandle:

- Generelle krav om bruk og vern av vannflate, vannsøylen og bunn. F.eks. krav om å begrense forurensning og avrenning eller forbud mot inngrep og aktiviteter som kan skade eller være til ulempe.
- Akvakultur. F.eks. hvilke artsgrupper og arter av akvakultur som kan etableres. Herunder også forbud mot oppdrett av anadrome fiskeslag pga. hensyn til bevaring av villaksen.
- Fiskeområder og andre viktige naturtyper i vann. F.eks. bestemmelse om ferdsel i områder med spesielle vernehensyn og på sjøen. Områdende kan angis ved avmerking i plankart.
- Byggegrenser langs sjø og vassdrag. F.eks. forbud mot bygge- og anleggstiltak langs innsjø, vassdrag og sjø, ev. med fastsatt bredde. Det kan også være gagnlig med egne bestemmelser som spesifiserer hva som kan tillates i 100-metersbeltet langs sjø og vassdrag. Herunder også på hvilke vilkår dette kan tillates. Det kan også settes krav om dokumentasjon og landskapsanalyse ved utarbeidelse av ny reguleringsplan langs sjø og vassdrag.
- Strandsoner. F.eks. bestemmelser om bygge- og anleggstiltak i strandsonen.
- Sikring av kantvegetasjon. F.eks. krav om opprettholdelse av vegetasjonsbelte langs vassdrag med årssikker vannføring, ev. fastsatt med spesifikk bredde.

Øvrige forhold som kan inkluderes i bestemmelsene kan omhandle:

- Vannforsyning og avløpsløsninger. F.eks. krav om avløpsplan eller påkobling til eksisterende fellesanlegg. Bestemmelsene kan også åpne for utslipp under forutsetning av at dette er i samsvar med gjeldende lovverk og ikke fører til økt forurensning i området.
- Drikkevannskilder. F.eks. krav om inntakssoner.
- Bekkelukking og overvann. F.eks. forbud mot bekkelukking eller at åpen overvannshåndtering i størst mulig grad bør benyttes.
- Inngrepsfrie områder og naturmangfold. F.eks. restriksjoner mot gjennomføring av tiltak og oppføring av ny bebyggelse. Krav om vurderinger av tiltakets virkning på arter og naturtyper og randsoner ved viktige naturtyper på land og ved vann.
- Omfang, lokalisering og utforming av bygninger og anlegg. F.eks. krav som begrenser avrenning til vann og vassdrag eller forhold rundt oppsetting av naust. Det kan også gjelde plassering og omfang av anlegg i vannforekomster som er risiko for ikke å oppnå miljømålene.
- Anlegg og produksjon av elektrisk energi. F.eks. forbud mot utbygging av små vannkraftverk i verna vassdrag.
- Bestemmelser som spesifikt er tilknyttet randsonen av viktige naturtyper på land og ved vann.

Det kan også tilføyes bestemmelse som knyttes direkte opp til vannforvaltningsplanen. Et eksempel på en slik bestemmelse finnes i Kommuneplan for Rana 2016-2028. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

«Vannområde Ranfjorden: Tiltak som kan hindre at miljømålene som er satt for vann og vassdrag i Forvaltningsplan for vannområde Ranfjorden ikke nås er ikke tillatt. Dersom nye inngrep kan endre miljøtilstanden eller vanskeliggjøre miljøoppnåelsen, må kravene i vannforskriften § 12 være oppfylt. I områder med mye avrenning fra landbruk eller spredt bebyggelse, må tiltak gjennomføres for å redusere påvirkning.»

Hensynssoner

Hensynssoner brukes der det er nødvendig å fremheve hensyn og restriksjoner som har betydning for arealbruken i et område. Hensynssonene kommer i tillegg til og er uavhengige av arealformål. Sonene kan benyttes ved særlig sårbare vannforekomster og drikkevannskilder. Til

hensynssonene kan det også knyttes bestemmelser og retningslinjer for å sikre og ivareta vannmiljøet.

Hensynssoner som kan være aktuelle i vannforvaltningsøyemed:

- Sikrings-, støy- og faresone med angivelse av fareårsak eller miljørisiko, jf. pbl. § 11-8a.
- Sone med særlig hensyn til landbruk, reindrift, mineralressurser, friluftsliv, grønnsstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø, med angivelse av interesse, jf. pbl. § 11-8c.
- Båndleggingssone (naturvern/andre lover).

Reguleringsplaner

Arealformål

Hovedformålene i en reguleringsplan er lik hovedformålene for kommuneplanens arealdel. I en reguleringsplan tillates det imidlertid større detaljeringsgrad og mer spesifisert arealbruk innen et avgrenset område. Aktuelle arealformål finnes i tidligere avsnitt om Kommuneplanens arealdel.

Bestemmelser

I reguleringsplanen blir det, i motsetning til kommuneplanens arealdel, mulig å tilpasse bestemmelsene slik at de spesifiseres til konkrete tiltak. Bestemmelser kan gjelde utformings- og rekkefølgekrav, vern av natur, spesifisering av bygge- og anleggstiltak med tanke på å styre bruk og aktivitet i området.

Hensyn til vannmiljøet kan ivaretas gjennom bestemmelser som:

- Generelle bruksvilkår som avveier ulike interesser og ivaretar hensyn til miljø.
- Krav til aktivitet eller virksomhet. F.eks. spesifikke grenseverdier for tillatt forurensning og tiltak for å forebygge eller begrense forurensning.
- Funksjons- og kvalitetskrav til bygninger og anlegg. F.eks. rensekrav o.lign.
- Vann og avløpsløsning. F.eks. krav om utslippstillatelse i hytteområder.
- Overvannshåndtering. F.eks. krav om utarbeidelse av overvannsplan.
- Forbud mot bekkelukking. Herunder også inngrep som kan medføre endring av flomveier.
- Krav til nærmere undersøkelser og forhold som må redegjørelser for i byggesøknad.
- Krav til rekkefølge for gjennomføring av tiltak. F.eks. avbøtende tiltak eller tidspunkt for når tiltaket skal gjennomføres. Rekkefølgebestemmelser kan også omfatte krav om etablering av kommunalteknisk infrastruktur (spillvann- og overvannsanlegg).
- Se også bestemmelser under *Kommuneplanens arealdel*.

Hensynssoner

Det fremgår av pbl. § 12-6 at hensyn og restriksjoner i kommuneplanens arealdel skal ivaretas i reguleringsplanen. Hensynssonene kan enten videreføres eller innarbeides i arealformål og bestemmelser.

Sjekkliste for planlegging og saksbehandling

Sjekkliste for planlegging

Steg 1: Få en oversikt

1. Planer med synlige vannforekomster

a. Slå opp de aktuelle vannforekomsten i vann-nett.no og sjekk status samt tidligere registrerte påvirkninger.

- i. Tilstand?
- ii. Miljømål?
- iii. Tiltak – og hvem er ansvarlig for tiltaket?

b. Vil det som skjer innenfor arealplanen påvirke vannet?

2. Planer uten synlige vannforekomster

a. Renner det vann inn i området?

b. Vil det påvirke vannforekomster utenfor området?

Steg 2: Gjennomfør en konsekvensutredning på bakgrunn av det som fremkommer ovenfor.

MERK: Kravet om konsekvensutredning gjelder både for kommuneplanens arealdel og for reguleringsplaner. Dersom planen ikke vurderes som KU-pliktig må det likevel redegjøres for virkningene av planen.

Steg 3: Vurdere hvilke virkemidler og kombinasjoner av virkemidler som er best egnet til å ivareta vannmiljøet på en god måte.

MERK: Med virkemidler i arealplanleggingen mener vi arealformål, hensynssoner, bestemmelser og retningslinjer.

Sjekkliste for enkeltvedtak om ny aktivitet eller nye inngrep

MERK: Vannforskriftens § 12 skal vurderes når det skal fattes enkeltvedtak om ny aktivitet eller nye inngrep i en vannforekomst som kan medføre at miljømålene ikke nås eller at tilstanden forringes.

1. Slå opp i søknaden og finn ut hva tiltaket består av- fast installasjon, flytende, utfylling, graving etc.

2.Hva vil et slikt tiltak påvirke?

3.Slå opp den aktuelle vannforekomsten i vann-nett.no og sjekk status samt tidligere registrerte påvirkninger.

a.Om det ikke er noen registrerte påvirkninger eller at kjemisk/biologisk status er ukjent- virker mangelfull: - ring fylkesmannen og sjekk om de vet noe om vannforekomsten (ofte er der rapporter og informasjon som ikke ligger i vann-nett). Om de har noe be de laste det inn og oppdatere vannforekomstinfoen.

b.Sjekk kommunens arkiver om det er noen informasjon der.

c.Gjør et søk på en søkemotor – prøv navnet på vannforekomsten og stedsnavn i området, samt bedrifter hvor det er aktuelt at det kan være gjort arbeid/undersøkelser.

d.Sett opp info over vannforekomsten; om det er undersøkelser som ikke er registrert inn - send over til fylkesmannen og be om at disse registreres.

4.Vurder om tilgjengelige data gir grunnlag for å vurdere vannforekomstens miljømessige status, samt påvirkning ved det omsøkte tiltaket.

a.Er det truede arter registrert i området (ålegras, elvemuslinger, kaldtvannskoraller...etc.)

b.Registreringer av anadrom fisk?

c.Registreringer av gytefelt for kommersiell fisk?

d.Er det utslippstillatelser i nærheten og hvilken type utslipp er det?

e.Er det registrerte vrak, dumpingsfelt eller forurenset grunn i området?

f.Er det områder med reguleringsstatus som må spesielt hensyntas i saksvurderingen (ferdsel, havner, strender etc.)

g.Er det hydromorfologiske/bruksmessige endringer som følge av et slikt tiltak som vil kunne påvirke miljøet i vannforekomsten?

h.Er det vurdert kjemiske/biologisk forurensing som følge av tiltaket som vil påvirke vannforekomsten?

i.Er det grunnlag for å gjøre en vurdering etter § 12 i vannforskriften, eller må det innhentes mer kunnskap?

5.Vannforskriftens § 12 skal vurderes hvis den nye aktiviteten eller det nye inngrepet kan medføre at miljømålene ikke nås eller at tilstanden forringes.

Hovedplan Avløp og vannmiljø

Nordland fylkeskommune anbefaler at kommunene utarbeider en egen hovedplan for avløp og vannmiljø. Helhetlig vannforvaltning krever helhetlig løsninger også på kommunalt nivå. Ulike vanntema bør derfor i samordnes og integreres i det ordinære plansystemet i kommunen. Gjennom hovedplan avløp og vannmiljø har kommunen et overordnet strategisk verktøy for håndtering av avløpsvirksomheten og arbeid knyttet til vannmiljø i kommunen.

Arbeidet med avløpshåndteringen har flere formål. Kommunen skal sikre at avløp ikke forringer vannkvaliteten i vannforekomstene. Samtidig skal byens innbyggere og næringsliv betjenes på en god måte, og tjenestene skal være kostnadseffektive. En egen hovedplan for avløp og vannmiljø vil gi kommunen grunnlag for de beslutninger som må fattes for å bidra til en god avløpstjeneste og et vannmiljø som oppfyller brukerinteressene og god økologisk status. En slik plan må imidlertid dekke flere områder, som for eksempel kommunale avløpssystemer, avløp fra spredt bebyggelse og andre forhold knyttet til vannmiljø i kommunen.

Viktige suksesskriterier:

- Ved utarbeidelse av planen er det viktig at kommunen setter vannet i sentrum.
- Ved vurdering av nødvendige tiltak bør det legges vekt på hvor det er viktigst å ha god vannkvalitet.
- Planen skal omfatte hele kommunen, ikke bare de områdene som har kommunalt avløpsnett.

Nedenfor er listet opp noen eksempler i Nordland og resten av landet der kommunene enten er i gang med eller har utarbeidet slike planer:

Vedtatte planer:

- Hovedplan avløp og vannmiljø (2013-2024) – Trondheim kommune
- Hovedplan for avløp og vannmiljø (2015-2024) – Bergen kommune

Planer under utarbeidelse:

- Hovedplan Vann, vannmiljø og avløp (2018 – 2028) – Flakstad kommune
- Hovedplan avløp og vannmiljø (2017 – 2030) – Rana kommune

Landbruk

Landbruk er en arealkrevende næring som gjennom oppdyrking, beiting, gjødsling og andre aktiviteter påvirker omgivelsene. En av de viktigste forutsetningene for landbruksproduksjon i Nordland er drenering for å fjerne overskudd av vann i jordsmonnet. Den direkte virkningen av dette er fysiske endringer i bekker og elver og etablering av nye vannveier i jorda og på overflata. Den indirekte virkningen er økt tilførsel av mineralpartikler, jern og humusforbindelser og næringsstoffer. Landbruksproduksjon medfører jordarbeiding og tilførsel av næringsstoffer og i noen tilfelle også sprøytemidler. Gjennom dreneringssystemet lekkes noe av næringsstoffene ut i vannforekomstene.

Nasjonale forskrifter

Landbruksproduksjonen er regulert gjennom et omfattende regelverk. Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket stiller krav til gjødselplan og sprøytejournal

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-12-19-1817>.

Det kan ikke gis tilskudd dersom det foretas inngrep som forringer kulturlandskapet. Dersom annet regelverk ikke er til hinder for det, kan kommunen likevel forhåndsgodkjenne inngrepet dersom det avhjelper betydelige driftsmessige ulemper. Det kan ikke gis tilskudd dersom det ikke er etablert vegetasjonssoner mot vassdrag med årssikker vannføring

Vegetasjonssonen skal være tilstrekkelig bred til å motvirke avrenning til åpent vann under normal vannføring. Sonen må være på minst 2 meter målt fra vassdragets normalvannstand, og kan ikke jordarbeides.

Normal skjøtsel av eiendommen regnes ikke som et inngrep som forringer kulturlandskapet. Normal skjøtsel kan blant annet være; regelmessig bunn- og siderensking av elver, bekker og grøfter, - skjøtsel av trær og busker (hogst, tynning, skjæring med videre), - og tiltak for nødvendig kryssing med redskap.

*Kravet om vegetasjonssone hindrer ikke at vegetasjonsbeltet kan høstes eller beites, men det skal ikke forekomme jordarbeiding i sonen
(Hjemlet i Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket; § 4)*

Gjødsling skal tilpasses vekstforhold, avlingsnivå og kultur. Bruk av plantevernmidler skal dokumenteres og det er klare krav til bruk. Det settes også krav til kantvegetasjon.

- Ved åkerdrift er det krav om grasdekke på minimum 2 m fra normalvannstand. Kommunen kan stille strengere krav dersom det er nødvendig for å redusere forurensning.
- Kantsonen kan ikke jordarbeides, men den kan høstes.
- Regelmessig bunn- og siderensking av elver, bekker og grøfter er tillatt.
- Skjøtsel av trær og busker i kantsonen er tillatt.

Ved nydyrking settes det krav om å sette av minimum 6 m kantsone mot vassdrag. Forskrift om nydyrking, § 6) <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423> .

Ved tilskudd til drenering settes det krav til miljøhensyn. Tilskudd kan ikke gis der tiltaket medfører vesentlig skade for annen eiendom og naturmangfold, vesentlig fare for flom og vannforurensning eller fare for skade på automatisk fredede kulturminner. Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord, § 3. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-25-769>

Bruk av husdyrgjødsel er regulert av Forskrift om husdyrgjødsel som blant annet setter krav til lagring (§ 3), mengde, spredeareal (§ 6) og spredetidspunkt (§ 7). <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2002-02-11-337>.

Kommunene har ansvar for kontroll av at driften oppfyller kravene for tilskudd og for behandling av søknader om drenering, nydyrking mv. Dette gir mulighet for å sette særlig fokus på søknader som kommer fra prioriterte områder.

Merk at kravet til vegetasjonssone er oppfylt dersom det dyrkes gras i sonen.

Tilskudd kan ikke gis der tiltaket medfører vesentlig skade for annen eiendom, naturmangfold, kulturminner eller vesentlig fare for flom og vannforurensning. Tilskudd kan heller ikke gis der tiltaket er påbegynt før tilskudd er innvilget (Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord).

Utarbeide felles forskrifter

Så lenge gårdbrukeren driver sin produksjon innenfor eksisterende regelverk er det ikke grunnlag for å pålegge strengere krav uten at det er gjennomført en prosess. Kommunene utarbeider egen reguleringsplan for nedslagsfeltet til vannforsyningsanlegg. Det samme kan gjøres i nedslagsfelt til vannforekomster som ikke når miljømålene. Eksempler på bestemmelser kan være:

- Strengere krav til spredetidspunkt og spredeareal for husdyrgjødel i nedslagsfeltet.
- Strengere krav til gjødsling på arealer med stor risiko for utvasking av næringsstoffer.
- Krav til ugjødslet kantsone.

En lokal forskrift bør utarbeides i samarbeid mellom kommunen og landbruksnæringen.

Frivillige tiltak i landbruket

Aksjon Jærvassdrag har lang erfaring i arbeidet med frivillige tiltak. Disse tiltakene kan være de samme som dem som er nevnt under punktet felles forskrifter. Fordelen med denne tilnærmingen er at brukeren blir informert og involvert. Ulempen er at det er frivillig å være med og at ordningen dermed blir mindre målrettet enn en forskrift.

I tillegg til tidligere nevnte tiltak er det aktuelt å gjennomføre:

- Utvidelse av lagringskapasitet for husdyrgjødsel.
- Bruk av slepe- og nedfeller/nedlegger
- Kontroll av handelsgjødselspredere - spredemønster og nøyaktighet
- Kontroll av sprøyter og sprøyteutstyr
- Bruk av handelsgjødsel uten fosfor
- Etablering av rensedammer
- Planting av kantvegetasjon

Tiltaksplan for landbruk

Utarbeiding av tiltaksplan for vannforekomster i risiko og oppfølging av tiltaksplan er satt opp for mange vannforekomster i Nordland. En tiltaksplan kan utløse bruk av lokal forskrift og frivillige tiltak. En slik plan vil også kunne brukes for å prioritere tiltak, dokumentere kostnader og effekter mv.

Eksempler der § 12 må vurderes

Fysiske inngrep i eller nær vannforekomsten, ut over det som følger av forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket, må behandles i henhold til § 12. Dette innebærer at søknad om nydyrking, dreneringstilskudd og tilskudd over SMIL-ordningen til finansiering av hydrotekniske tiltak må behandles etter § 12.

Dersom en gårdbruker søker om tillatelse til lukking av bekk, legging av stikkrenne, endring i vannløp, tiltak som berører kantsone mv. må søknad behandles etter § 12.

Eksempler på bruk av vannforskriften

Konsekvensutredning

Eksemplet under er hentet fra Rana kommune sin konsekvensutredning i forbindelse med rullering av kommuneplanens arealdel (2015-2027).

MERK: Kommuneplanens arealdel er en overordnet plan og konsekvensutredningen er ofte en sammenstilling av kjent kunnskap. I kommuneplanens arealdel kan man imidlertid legge føringer for at det innhentes mer kunnskap på reguleringsplansnivå. På dette nivået har man større detaljkunnskap om aktiviten eller tiltaket det planlegges for, og det stilles derfor større krav til kunnskapen det vurderes på bakgrunn av.

<p>Andfjellet- Stokkalia, spredt hyttebygging/ fortetting i eksisterende hytteområder, gnr/bnr 147/15</p> <p>Dagens formål: LNF1 Foreslått formål: Fritidsformål Arealstørrelse: ca. 9700 daa Forslagstiller: Statskog Grunneier: Statskog (hovedsakelig)</p> <p>Beskrivelse: Område på begge sider av E6 og jernbane i øverste del av Dunderlandsdalen, på grensen til Saltfjellet. Statskog ønsker fortetting av felt og spredt hyttebygging.</p>	
---	--

Vurdering av antatte konsekvenser:

-3, -2 Store negative konsekvenser	-1, 0 Svakt negative, ingen eller svakt positive konsekvenser	+1, +2, +3 Positive eller klart positive konsekvenser
---------------------------------------	--	--

Tema	Konsekvens	Forklaring; kunnskapsgrunnlag, usikkerhet
Miljø	Verdi og omfang	
Forurensing	0	Ingen kjent forurensing i grunn.
Støy	-1	Periodevis støy fra tog/ biler. Bebyggelse må legges utenfor gul sone for støy.
Sikring av jordressurser	0	Ingen konsekvenser, evt. landbruksjord kan unngås.
Naturmangfold	-1	Noen få, spredte lokaliteter med svært viktige og lokalt viktige naturtyper, disse må/ kan unngås ved evt. bygging. Grensesonen mot høyfjellslandskap i øvre del av Ranelva
Landskap	-2	Tett utbygging vil kunne påvirke fjell-landskapet negativt
Vannmiljø	-1	Mulig fare for økt spredt avrenning til Ranelva.
Kulturminner og kulturmiljø	0	Noen spredte lokaliteter er registrert innenfor planområdet, disse må/ kan unngås ved evt. bygging.
Reindrift og samiske interesser	-2	Kjente trekkleier og beiteområder berører deler av området
Nærmiljø, grønnstruktur og friluftsliv	+1	Korte avstander til friluftsmuligheter. Scooterløype/fiskeløype i sørenden av området
Helse og trivsel/ forholdet til barn og unge	+1	Helsefremmende med hytter for de som har hytte. Kan bidra til økt ferdsel i fine friluftsområder.
Samfunn	Verdi og omfang	
Samfunn og tjenesteyting	0	Ingen konsekvenser
Transportbehov/ energiforbruk og -løsninger	-3	Noe økt privatbilisme/trafikk inn til området. Trafikale forhold må utredes nærmere – det er usikkert hvor sikker atkomst bør kan legges. Hyttene må heller ikke plasseres slik at det oppstår konflikt mot jernbanens behov eller at det oppstår fare pga kryssing av jernbanen.
Teknisk infrastruktur	+2	God hovedatkomstvei via E6
Samfunnsikkerhet (støy, flom, skred m.m)	-3	Mulig rasfare i deler av området.
Forholdet til strategi for framtidig arealbruk	-2	Spredt hyttebygging er ikke i tråd med tanken om å sentralisere bebyggelse.
Kriminalitetsforebygging	0	Ingen konsekvenser

Samlet vurdering: Deler av området er rasutsatt, andre områder bør ikke utbygges pga reindriftsinteresser, og det er i utgangspunktet ikke tillatt med nye avkjørslers langs E6. Det er ønskelig at hytter skal samles i mindre felt, og ikke spres utover. Egnede lokaliteter for dette må utredes, og det må utarbeides en reguleringsplan. Per i dag er ikke dette utredet, og man avventer å legge inn nye områder for fritidsbebyggelse i dette området.

Konklusjon: Det er ikke ønskelig å legge inn et byggeområde for fritidsbebyggelse her slik forslaget nå foreligger. Heller ikke ønskelig å legge inn et område med spredt fritidsbebyggelse.

<p>Rauvatnet/ Tverrvatnet - fortetting av hytteområdene</p> <p>Dagens formål: LNF1 Foreslått formål: Fritidsformål Arealstørrelse: Forslagstiller: Statskog Grunneier: Statskog (hovedsakelig),</p> <p>Beskrivelse: Eksisterende hytteområde ved Rauvatnet og Tverrvatnet ønskes fortettet.</p>	
---	--

Vurdering av antatte konsekvenser:

-3, -2 Store negative konsekvenser	-1, 0 Svakt negative, ingen eller svakt positive konsekvenser	+1, +2, +3 Positive eller klart positive konsekvenser
--	---	---

Tema	Konsekvens	Forklaring; kunnskapsgrunnlag, usikkerhet
Miljø	Verdi og omfang	
Forurensing	0	Ingen kjent forurensing i grunnen
Støy	-1	Bebyggelse må legges utenfor gul sone for støy fra E12.
Sikring av jordressurser	-2	Viktig landbruksareal/ kulturlandskap ved Tverrvassgården må ivaretas.
Naturmangfold	-1	Noen få, spredte lokaliteter med svært viktige og lokalt viktige naturtyper, disse må/ kan unngås ved evt. bygging.
Landskap	-1	Tettere plassering av hytter vil kunne påvirke fjell-landskapet negativt
Vannmiljø	-2	Områdene ved Tverrvatnet ligger innenfor nedslagsfeltet til Mo vannverk
Kulturminner og kulturmiljø	0	Ingen konsekvenser
Reindrift og samiske interesser	-3	Kjente trekkleier og beiteområder berører store deler av planområdet. Spesielt områdene
Nærmiljø, grønnstruktur og friluftsliv	+1	Korte avstander til friluftlivsmuligheter. Oppkjørte skiløyper om vinteren i nærheten. Gode fiskemuligheter
Helse og trivsel/ forholdet til barn og unge	+1	Helsefremmende med hytter for de som har hytte Kan bidra til økt ferdsel i fine friluftsområder.
Samfunn	Verdi og omfang	
Samfunn og tjenesteyting	0	Ingen konsekvenser
Transportbehov/ energiforbruk og -løsninger	-1	Noe økt privatbilisme/trafikk inn til området. Trafikkale forhold må utredes nærmere – det er usikkert hvor sikker atkomst bør/kan legges.
Teknisk infrastruktur	+2	God hovedatkomstvei via E12
Samfunnssikkerhet (støy, flom, skred m.m)	0	Ingen kjente konsekvenser
Forholdet til strategi for framtidig arealbruk	-1	Spredt hyttebygging er ikke i tråd med tanken om å sentralisere bebyggelse.
Kriminalitetsforebygging	0	Ingen konsekvenser

Samlet vurdering: Området har store reindriftsinteresser, og deler av området ligger innenfor nedslagsfeltet til Mo vannverk. Det er ikke ønskelig å fortette eksisterende hytteområde. Nye hytteområder er lokalisert til Umbukta. Ev

Konklusjon: Det er ikke ønskelig å legge inn et byggeområde for fritidsbebyggelse her slik forslaget nå foreligger. Heller ikke ønskelig å legge inn et område med spredt fritidsbebyggelse.

Kommuneplanens arealdel

Arealformål og bestemmelser

Mulighetene til bruk av arealformål og bestemmelser er mange, men gir samlet sett kommunen gode mulighet til å sikre områder og til å stille krav til utbygging slik at det tas tilstrekkelig hensyn til miljøet og de fastsatte miljømålene for vannforekomstene.

Eksemplet under er hentet fra kommuneplanens arealdel i Rana kommune (2015-2027):

Generelle bestemmelser og retningslinjer:

- Rekkefølgekrav: Bygge- og anleggstiltak samt fradeling av boligtomt kan ikke finne sted før følgende forhold er dokumentert og vurdert; - nærmiljø, grønnstruktur og friluftsliv – ev. påvirkning på vannkvalitet i sjø, vann og vassdrag
- Infrastruktur – tekniske krav: Åpen overvannshåndtering (fordrøyningsbasseng o.lign.) skal alltid vurderes, og skal nyttes i så stor grad som mulig.
- Infrastruktur – tekniske krav: Bekkelukking tillates ikke. Eksisterende bekker skal bevares så nært opptil sin naturlige form som mulig. Elver og bekker bør sees i sammenheng med grønnstrukturen i området.

Bestemmelser tilknyttet grønnstruktur:

- Retningslinjer: Langs vassdrag skal naturverdier, landskap, kulturminner og friluftsinnteresser ivaretas. Langs alle vassdrag med årssikker vannføring, inklusive elver, bekker, vann og tjern, skal det opprettholdes og om mulig utvikles et naturlig vegetasjonsbelte som ivaretar viktige økologiske funksjoner, motvirker erosjon og tjener flomsikring og friluftslivet.

Bestemmelser tilknyttet LNFR:

- Vassdrag: Bebyggelse skal ikke hindre fri ferdsel langs vassdrag. De generelle bestemmelser for tiltak langs vann og vassdrag under pkt. 6.2 gjelder også ved spredt bolig- og fritidsbebyggelse.

Bestemmelser tilknyttet «Bruk av vern av sjø og vassdrag»

Generelt

Inngrep og/ eller aktiviteter i sjø, vann og/ eller vassdrag som kan skade eller være til ulempe for naturmangfoldet er ikke tillatt. Forurensning og/ eller skadelig avrenning til sjø, vann og/ eller vassdrag skal begrenses til det minimale, og skal følge en hver tids gjeldende lover og forskrifter for det aktuelle tiltaket.

Vannområde Ranfjorden

Tiltak som kan hindre at miljømålene som er satt for vann og vassdrag i Forvaltningsplan for vannregion Nordland ikke nås er ikke tillatt. Dersom nye inngrep kan endre miljøtilstanden eller vanskeliggjøre miljøoppnåelsen, må kravene i vannforskriften § 12 være oppfylt. I områder med mye avrenning fra landbruk eller spredt bebyggelse, må tiltak gjennomføres for å redusere påvirkning.

- Oppføring av ny bolig-, fritids- og ervervbebyggelse, utvidelse eller fradeling til disse formål

Byggegrenser langs sjø og vassdrag

- Oppføring av ny bolig-, fritids- og ervervbebyggelse, utvidelse eller fradeling til disse formål tillates ikke innenfor 100 m-beltet langs sjøen eller langs verna vassdrag.
- Oppføring av ny bolig-, fritids- og ervervbebyggelse, utvidelse eller fradeling til disse formål tillates ikke innenfor 50 m-beltet langs vann og vassdrag.

Tillatt bruk i 100 meterbeltet, vilkår og bruk:

- Kai og flytebrygger ved sjøen: Brygge og/ eller flytebrygge i sjø kan tillates. Plasseringen må være gunstig blant annet med tanke på adkomst (avkjørsel fra hovedvei), landskapsmessige hensyn og antallet hus/ hytter som kan nytte brygga/ flytebrygga. Allmennhetens ferdsel skal opprettholdes/ sikres.
- Strandlinjen ved ferskvann og vassdrag: Strandlinjen ved ferskvann og vassdrag skal i hovedsak bevares uten inngrep. Kaianlegg og flytebrygger tillates ikke. Tiltak helt ned til strandlinja begrenses til felles utsettingsplasser.
- Nydyrking: Nydyrking i landbruksområder kan tillates inntil 25 meter fra strandlinjen og elvekant.
- Vanningsanlegg: Vanningsanlegg til jordbruksarealer omfattes ikke av byggeforbudet i og langs sjø og vassdrag.

Vegetasjonsbelte langs vassdrag

- Langs alle vassdrag med årssikker vannføring, inklusive elver, bekker, vann og tjern, skal det opprettholdes og om mulig utvikles et naturlig vegetasjonsbelte som ivaretar viktige økologiske funksjoner, motvirker erosjon og tjener flomsikring og friluftslivet. Bredden på vegetasjonsbeltet skal være 30 m på hver side av vassdraget.

Reguleringsplan

Eksemplet under er hentet fra en detaljregulering for E6 Illhøllia – Tjæraskaret inngår som en delstrekning i E6 Helgeland Nord.

Plan 6030: E6 Illhøllia – Tjæraskaret.

Bakgrunn

Planen er en videreutvikling av den gjeldende reguleringsplanen for E6-parsellen vedtatt i 2012. Den nye planen vil muliggjøre 90 km/t-vei på store deler av parsellen samt sikre en mer effektiv anleggsgjennomføring. Planen ble vedtatt 28.03.2017.

Figur 3: Geografisk passering av tiltaket

Høring og offentlig ettersyn (1. gang)

I planforslaget var det foreslått ny veifylling i Ranelva som del av rassikring (skred ovenfra).

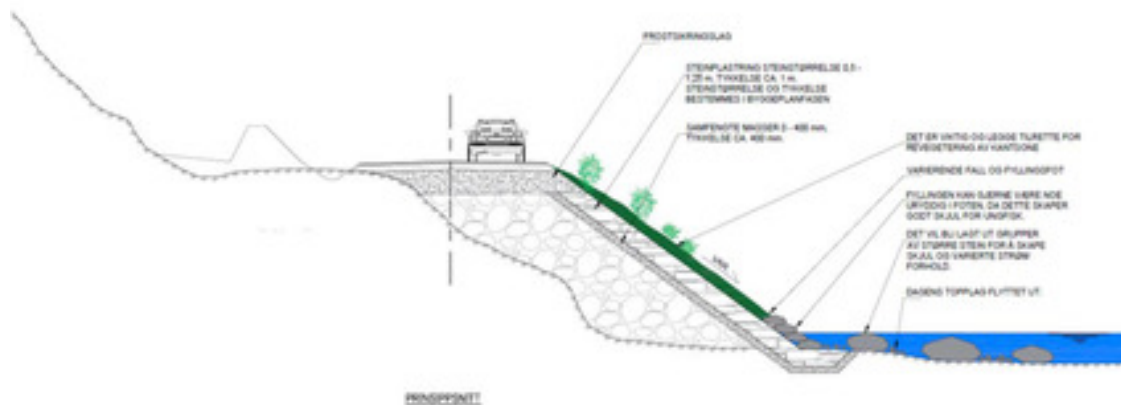
De viktigste innspillene fra høringene (kort oppsummert):

- NVE fremmet innsigelse grunnet konsekvenser av planforslaget vedrørende skred, allmenne interesser i vassdraget, geoteknikk og flomfare.
- Fylkesmannen påpekte at Ranelva er et nasjonalt laksevassdrag samt at vegfylling ut i Ranelva i stor grad berører et potensielt gyteområde for laks og sjørret. Denne gytelokaliteten utgjør et av relativt få egnede gyte- og rognutplantingsområder oppstrøms Reinforsen.
- Rana kommune anbefalte dessuten bestemmelse(r) som sikrer at den planlagte fyllingen i Ranelva ikke får negativ virkning for laksen eller vannkvaliteten i Ranelva.

Insigelsen fra NVE, samt påpekninger og anbefalinger fra fylkesmannen og kommunen medførte utarbeidelse av nytt planforslag og miljøfaglig utredning mtp. å avklare konsekvensen for potensielt gode gyte- og oppvekstområder for laks og sjørret.

Miljøfaglig utredning:

Sweco utarbeidete et notat vedr. fylling i Ranaelva. Utredningen omhandlet en vurdering av potensial for anadrom fisk og forslag til kompensierende tiltak (se figur 4).

Figur 4. Prinsippskisse for utforming av fyllingsfot.

Forslag til avbøtende tiltak (kort oppsummert):

- Fyllingen blir spesielt utformet for å kunne ivareta og muligens forbedre gyteforholdene for laks på utsiden av fyllingen:
- Topplag med større stein og gytegrus flyttes utenfor fyllingsfoten for reetablering av gyteområdet.
- Det tilføres flere store steiner som lager enda bedre skjul for ungfisken.
- Fyllingsfoten rettes ikke, men skal være varierende.
- «Utstikkeren» fra land som i dag leder hovedstrømmen mot motsatt bredde må gjenskapes.
- Fyllingsfoten bør være uryddig for å skape skjul for ungfisk

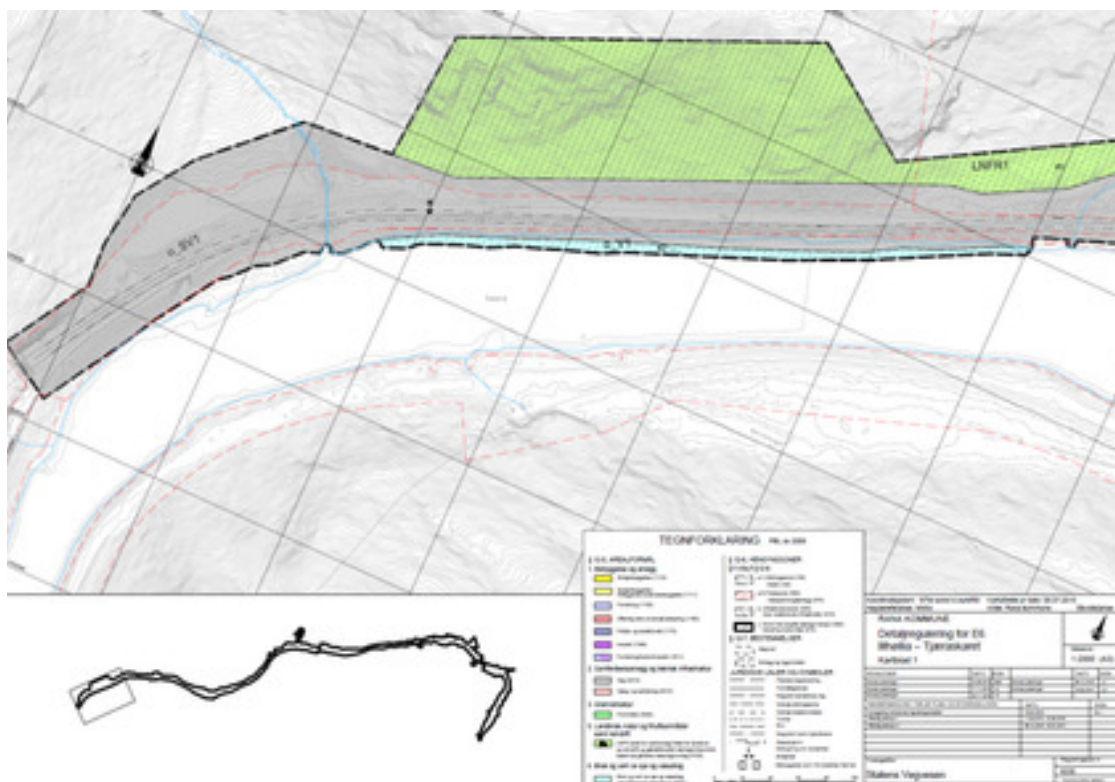
Vurderinger opp mot vedtatte miljømål og vannforskriftens § 12

Planbeskrivelsen kap. 5, Virkninger av planforslaget:

«Utarbeidelse av Ytre Miljøplan skal også ivareta vannmiljøet iht. vannforskriftens § 12. Negativ påvirkning av vannmiljøet skal elimineres så langt som mulig bl.a. ved at vegetasjonsbeltet mellom anleggsområdet og vann/vannstrenger skal være så bredt som mulig med formål å samle opp partikler/næringsstoffer».

Statens vegvesen konkluderte at avbøtende tiltak medfører at tiltaket ikke strider mot vannforskriftens miljømål.

Reguleringsplanen med relevante bestemmelser

Figur 5: Detaljregulering E6 Illhøllia – Tjærskaret

Bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strandsone, § 6.1:

«Arealet reguleres til bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strandsone (o_V1). «Gyttefylling» skal være opparbeidet i tråd med Sweco rapport 22592001: «Fylling i Ranelva ved Rognlia – vurdering av potensial for anadrom fisk og forslag til kompensierende tiltak.» før ny E6 tas i bruk.»

Fellesbestemmelser, §2.6:

«Det er igangsatt ytterligere vurderinger av forholdet til erosjon som følge av utfylling i Ranaelva nærmere. Eventuelle avbøtende tiltak (sikringstiltak) gjennomføres senest før trafikk settes på veien.

Erosjonssikringen skal utformes på en slik måte at denne ikke vil komme i konflikt med gyteområder for anadrom fisk. Dette skal særlig ivaretas i forhold til fyllingen i o_V1, jf. reguleringsbestemmelsernes § 6.1.»

